

فصلنامه تخصصی کتابخانه بزرگ

حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله

سال بیست و هفتم | شماره ۱۰۵-۱۰۶ | پاییز و زمستان ۱۴۰۰

نظری بر جلد سیزدهم میراث مشترک ایران و هند

علی صدیقی خوبی^۱

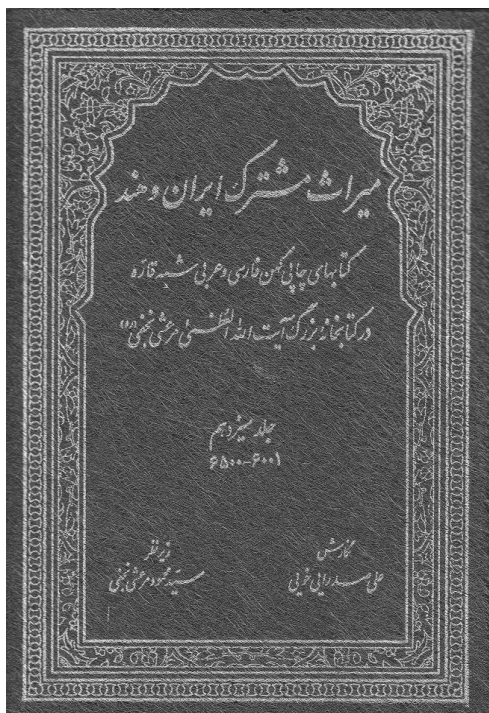
چکیده

میراث مشترک ایران و هند، مجموعه ای است که در آن کتابهای چاپی کهن فارسی و عربی شبه قاره هند، موجود در کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (قده)، به صورت تفصیلی معرفی می گردد. تاکنون چهارده مجلد از آن حاوی معرفی شش هزار نسخه، منتشر گردیده است. به تازگی جلد سیزدهم و چهاردهم آن نیز منتشر گردیده که گزارش تفصیلی هزار نسخه از شماره (۶۰۰۱ - ۷۰۰۰) را در بردارد. در این نوشته آثاری برگزیده از کتاب های درج شده از جلد سیزدهم، معرفی شده است. گزارش ها به تربیت الفبایی عنوان کتابها، تنظیم گردیده و در پایان گزارش هر کتاب، شماره نسخه موجود از آن در کتابخانه درج شده است.

کلیدواژه ها

کتاب های چاپ سنگی - کتاب های چاپی شبه قاره هند - کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی - کتابشناسی.

۱. کتابشناس، نسخه شناس و فهرستنگار نسخه های دستنویس.

میراث مشترک ایران و هند، مجموعه ای که در آن کتابهای چاپی کهن فارسی و عربی شبه قاره، موجود در کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (قدس سره)، به صورت تفصیلی معرفی می گردد. تاکنون چهارده مجلد از آن حاوی معرفی شش هزار نسخه، منتشر گردیده است. به تازگی جلد سیزدهم و چهاردهم آن تقدیم ارباب نظر گردیده و گزارش تفصیلی هزار نسخه از شماره (۶۰۰۱ - ۷۰۰۰) را در بردارد. در این نوشته آثاری چند از کتاب های معرفی شده از جلد سیزدهم، تقدیم می شود تا دلیلی باشد بر اهمیت آثار گزارش شده در این کتاب.

گزارش ها به ترتیب الفبایی عنوان کتابها، تنظیم گردیده و در پایان گزارش هر کتاب، شماره نسخه موجود از آن در کتابخانه درج شده است. با این شماره می توان، تفصیل گزارش را در جلد سیزدهم میراث مشترک، ملاحظه نمود و یا اصل نسخه کتاب را از کتابخانه درخواست نمود.

۱. قرآن مجید

مصحف کاملی است به خط نسخ جل و معرب، و هفده سطری.

نسخ زیبا و معرب. کاتب: حاج محمد مکی. تاریخ کتابت: ۱۹ صفر ۱۳۰۴ ق. با نظارت محمد مکی و مولوی قاری سراج الحق و مولوی نصیر الدین؛ هند، بمبئی. مطبعه: صدری. ۱۳۰۴ ق. ۴۸۰ ص. (ش: ۶۰۹۱)

۲. انتقان البرهان و انوار البیان فی تفسیر القرآن (معراج و اقوال مختلف درباره آن)

از: سید صدر الدین محمد حسین

موضوع: تفسیر قرآن، تفسیر شیعه / زبان: فارسی و اردو

تفسیر مفصلی است به فارسی و اردو بر آیات اوایل سوره اسراء. مؤلف در این تفسیر مفصلاً درباره معراج و نظرات شیعه و اهل سنت در باره مسایل مختلف معراج بحث نموده است. مؤلف که از علمای شیعه بوده، در ضمن این مباحث ادعاهای سید احمد خان سرهندی در تفسیر احمدی، که در آن معراج را به رای و عقیده خاص خود تفسیر نموده، پاسخ گفته است. آغاز: پاره پانزدهم، سوره بنی اسرائیل: قوله تعالی: بسم الله الرحمن الرحیم «... قوله تعالی: سبحان الذی اسرى بعبدہ لیلاً من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی الذی بارکنا حوله... ترجمه فارسی: منزله و میرا است آن کسیکه سیر کنانیده بنده خود ... ترجمه اردو ... تفسیر فارسی بدانکه آیه مذکوره نص صریح در اثبات معراج آن حضرت صلعم می باشد.

نستعلیق. کاتب: اشرفعلی. تاریخ کتابت: ۱۵ شعبان ۱۳۲۶ق. هند،

لکهنو. مطبعه: اثنا عشری سید عابد علی رضوی. تاریخ: ۱۸ ذی حجه

۱۳۲۶ق. ۲۵۲ ص. (ش: ۶۰۹۵)

۳. انوار العیون فی اسرار المکنون (ملفوظات شاه عبد الحق احمد رودلوی)

از: عبد القدوس بن اسماعیل بن صفی گنگوهی (م ۹۴۵ق)

موضوع: تذکره عارفان، ملفوظات / زبان: فارسی

رساله مهمی است در احوال و گفتار شاه عبد الحق احمد رودلوی (م ۸۳۷ق). مؤلف در خانقاه وی شاگرد او بوده و احوال و مقامات و ملفوظات استادش را در هفت فن در کتاب حاضر، جمع آوری نموده است.

در چاپ حاضر بعد از اتمام کتاب، مطالب زیر، ضمیمه چاپ است:

۱. دعای حیدری، به عربی؛
 - آغاز: بسمله. یا مفتتح الابواب و یا مسبب الاسباب و یا مقلب القلوب ...؛
 ۲. سه وقفنامه، به اردو؛
 ۳. شجره چشتیه صابریه؛
 ۴. دوازده تسبیح جهر خاندان چشتیه؛
 ۵. شجره چشتیه صابریه؛
 ۶. دو قطعه تاریخ منظوم در تعمیر مسجد جناب چودهری، به فارسی و اردو، در هشت و چهار بیت؛
 ۷. ماده تاریخ تعمیر مقبره خلیل الرحمن و صورت هزینه‌های آن، در سال ۱۳۱۵ق، به اردو.
- آغاز: حمد بی نهایت و ثنای بی غایت مر مالکی را که ملک وجود از کتم فقود در صحرای ایجاد از عالم امر که عبارت از کن فیکون است از جواهر ارواح و اجسام نامحصوره و نامتناهی به وجود آورده... فن اول: در مناقب پیر دستگیر شیخ عبد الحق.
- نستعلیق. هند، لکهنو. مطبعه: گلزار محمدی. تاریخ: ۱۲۹۵ق. ۱۶۴ص.
- (ش: ۶۰۶۶)

۴. اشراق الابصار فی تخریج احادیث نور الانوار

از: وحید الزمان بن مولوی مسیح الزمان

موضوع: اصول فقه، علو حدیث / زبان: عربی

رساله است در بررسی احادیثی را که ملا محمد جیون الامتیهوی لکهنوی در کتابش نور الانوار فی شرح المنار، ذکر کرده است. این رساله با عنوان‌های «قوله - قوله»، برگزار شده، و مؤلف با ذکر اول هر حدیث به ترتیب کتاب نور الانوار، مصادری را که حدیث در آن آمده، ذکر، و پس از آن در باره محتوای حدیث، بحث نموده است.

آغاز: بسملة. الحمد لله الذى نور قلوبنا بمصابيح الايمان ونضر صدورنا بينابيع الايقان.
 نستعليق. به اهتمام: محمد عبد الواحد بن محمد مصطفى خان. هند،
 شهر: دهلى. مطبعة: مصطفىاى. ذى الحجة الحرام ۱۲۸۸ق. ۳۲ص. (ش:
 ۲/۶۱۱۰)

۵. بناء الاسلام فى احكام الصيام

از: سيد مفتى محمد عباس بن على اكبر شوشترى (م ۱۳۰۶ق)

موضوع: فقه شيعه / زبان: فارسى

رساله اى در بيان احكام روزه، مؤلف كتابش را در چند مقصد و هر مقصد در چند فصل
 و باب تنظيم نموده است. تالطف اين كتاب در ششم رجب ۱۲۹۳ق، پايان يافته است.
 آغاز: بسملة. الحمد لله الذى جعل شهر رمضان عيداً لأولياته من اهل الايمان... اما بعد
 چون در اين جزو زمان من هيچمدان با جان ناتوان و قلت اعوان...

نستعليق. كاتب: ذكر نشده. تاريخ كتابت: ذكر نشده. به اهتمام: لاله
 بهگوان ديال. به تصحيح محمد على موسوى كنتورى؛ در آخر نسخه سه ماده
 تاريخ منظوم به فارسى در تاريخ طبع كتاب، آمده است. هند، كانپور. مطبعة:
 منشى نولكشور. چاپ دوم: آوريل ۱۸۸۶م. ۱۲۸ص. (ش: ۶۰۶۳)

۶. تحفة الاخيار فى احياء سنة الابرار (احياء السنة فى ما يتعلق بالسنة)

از: عبد الحى بن محمد عبد الحليم انصارى لكهنوى (۱۳۰۴ق)

موضوع: فقه عامه / زبان: عربى

رساله كوتاهى در اثبات اينكه، اقتدا به سنت خلفا مانند اقتدا به سنت حضرت پيامبر صلى
 الله و عليه وآله واجب و لازم است. او در اين مورد نماز تراويح را بحث مى كند و مى گويد
 عده اى از متدينين گفته اند كه اصل سنت نبوى در آن هشت ركعت است و باقى سنت
 خلفاست كه انجام آن ضرورتى ندارد. مؤلف به اين دسته هجمه نموده و مى گويد سنت خلفا

مانند سنت پیامبر صلی الله وعلیه وآله، لازم الاتباع هست. او این رساله را در سه اصل و یک خاتمه قرار داده، با این عنوانها:

الاصل الاول: فی ذکر الاحادیث الواردة فی الترغیب الی الاهتداء بهدی الصحابة؛

الاصل الثاني: فی عبارات الصحابه الواقعة فی تعریف السنة مع ما لها و ما علیها؛

الاصل الثالث: فی حکم ترك السنة الموكدة؛

الخاتمة: فی ما يتعلق بالتراویح.

آغاز: بسمله. الله مالکی احمده علی ان هدانا الی الصراط السوی و نشهده انه لا اله الا هو وحده لا شریک له...

نستعلیق. به اهتمام: محمد عبد الواحد بن محمد مصطفی خان. هند،

دهلی. مطبعه: مصطفایی. ذی الحجة الحرام ۱۲۸۸ ق. ۳۱ ص. (ش: ۳/۶۱۱۰)

۷. تذکره آصفجاء میر قمر الدین (۴۱ ص)

از: میرزا نصر الله خان فدایی اصفهانی (دولت یار جنگ بهادر) (م ۱۳۱۳ ق)

موضوع: ادبیات فارسی، زندگی نامه ها / زبان: فارسی

شرح احوال نواب نظام الملک آصف جاه میر قمر الدین خان بهادر متخلص به آصف و شاکر (متوفای ۱۱۶۱ ق) است که نصر الله خان فدایی، به عنوان مقدمه ای بر دیوان وی نوشته است. مؤلف در آن گوید که: بر وفق تزوک آصفیه سلسله آصف جاه به شیخ شهاب الدین سهروردی می رسد. و ماده تاریخ ولادت او «نیکبخت» سال ۱۰۸۲ ق است. او ابتدا تاریخچه ای از مناصب و وقایع اجداد و پدران وی را آورده و پس از آن شمه ای از حالات جانشینان او را در آصفیه، ذکر نموده که آخرین آنها - که هم عصر مؤلف بوده - میر محبوب علیخان بهادر است. مؤلف عنوان می کند، که خود وی از میر محبوب علی خان بهادر، تقاضای انتشار دیوان میر قمر الدین را نموده است.

آغاز: بسمله. شاکر یکی از امرای نامدار و وزرای مامگار و روسای بزرگوار و شاهان با اقتدار جهان بوده...

– صفحهء عنوان (بناء الاسلام في احكام الصيام) از: مفتی محمد عباس شوشتری (م ۱۳۰۶ ق)،
هند، کانپور، چاپ دوم: ۱۸۸۶ م. (شماره: ۶۰۶۳)

نستعلیق. کاتب: حاجی محمد عبد الله جابر قریشی. تاریخ کتابت: رجب ۱۳۵۶ ق. به اهتمام: میرزا نصر الله خان فدایی اصفهانی. هند، حیدر آباد دکن. مطبعه: دار الطبع سرکار عالی حیدر آباد دکن. تاریخ: ۱۳۵۷ ق. ۴۱ ص. (ش: ۶۱۲۸/۲)

۸. ترانه غم

از: مصطفی آبادی رامپوری. محمد کلب علی خان بهادر، نواب رامپور (قرن ۱۳ ق)

موضوع: ادبیات فارسی / زبان: فارسی

نثر مسجعی است که مولف در رثای شاگردش مولانا محمد عبد الرشید، انشا نموده است. شایان ذکر است که عبد الرشید مجددی بن احمد سعید بن شاه ابوسعید مجددی، که از مولف تعلیم باطنی دیده بود در ۱۶ ذیحجه ۱۲۸۷ ق درگذشته و مولف این مقامه را در رثای او قلمی نموده است. بعد از پایان کتاب، تقریظ منظومی به اردو از منشی امیر احمد متخلص به امیر، که از ملازمان مؤلف بوده و رباعی فارسی در ماده تاریخ طبع کتاب، از سید اسماعیل حسین منیر، چاپ شده است.

آغاز: بسملة. الله الله این چه بوقلمون صور مرثیات در مرقع مختلف الاشکال کائنات جلوه حضور پذیرفته...

نستعلیق. کاتب: شیخ الهی بخش خوشنویس. تاریخ کتابت: ۱۲۸۹ ق. به اهتمام: محمد حسین. هند، شهر: مصطفی آباد رامپور. مطبعه: حسینی مسمی به رئیس المطابع. ۱۲۸۹ ق. ۷۶ ص. (ش: ۶۱۲۰)

۹. التسامح فی الادلة السنن

از: مرتضی بن محمد امین انصاری دزفولی (م ۱۲۸۱ ق)

موضوع: اصول فقه / زبان: عربی

رساله مهمی است در مساله تسامح در ادله سنن. در آخر آن آمده «الی هنا جف قلمه الشریف» که نشانه ناتمام ماندن تالیف آن است. نسخه ای که کاتب این رساله را از روی آن - برای چاپ - استنساخ نموده، به خط سید محمد مهدی حسینی موسوی طباطبایی مشهور به آل حکیم، بوده که آن را در روز اول ماه جمادی الثانی ۱۳۰۲ق در سامرا تحریر نموده است. این رساله در سال ۱۳۷۴ش با تصحیح مجدد در ضمن مجموعه آثار شیخ انصاری از سوی کنگره شیخ انصاری در قم، به چاپ رسیده و از آن دوازده نسخه در کتابخانه های ایران در فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنخا) ج ۸، ص ۱۸۰-۱۸۱، معرفی شده است.

آغاز: بسمله و به نستین. الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی محمد و آل الطاهیرین و لعنة الله علی اعدائهم اجمعین الی يوم الدين المشهور بین اصحابنا و العامة التسامح فی ادلة السنن بمعنی عدم اعتبار ما ذکره من الشروط للعمل باخبار الاحاد من الاسلام و العدالة و الضبط فی الروایات الدالة علی السنن فعلاً او ترکاً و عن الذکری ان اخبار الفضائل یتسامح فیها عند اهل العلم و فی عدة الداعی بعد نقل الروایات الآتیه قال فصار هذا المعنی مجمعاً بین الفريقین . عن الاربعین لشیخنا البهائی ره نسبتہ الی فقہائنا و عن الوسائل نسبتہ الی الاصحاب مصرحاً بشمول الادلة المکروهات...

انجام: ... لما عرفت من الخبر الضعيفة لاتین الماهیات التوقیفة فالصائم فی السفر لایجوز له ان ینوی الصوم لداعی امتثال مطلقات اوامر و کذا النافلة فی وقت الفریضة او ممن علیه القضاء التاسع عشر ظاهر الاصحاب عدم التفصیل فی مسئله التسامح بین ان یکون الفعل من ماهیات العبادات المركبة المخترعة و بین ان یکون من غیرها الان ان الاستاد الشریف تغمدہ الله بغفرانه فصل و منع فی الاولى فالذی بالبال مما ذکره لساناً فی وجه التفصیل هو ان. الی هنا جف القلمه الشریف.

نسخ. کاتب: سید مؤمن حسین صفی النقوی از روی نسخه ای که به خط سید محمد مهدی حسینی موسوی طباطبایی مشهور به آل حکیم، بوده؛ ۱۳۰۷ق. هند، اکبر آباد. مطبعه: اعجاز محمدی. ۱۳۰۷ق. ۲۱ ص. (ش: ۶۰۶۸/۱)

۱۰. التعليق الفخري (حاشية مختصر البخاري)

از: محمد عباس عليخان حيدر آبادي (قرن ۱۳ق)

موضوع: حديث عامه / زبان: عربي

تعليقه هاي مختصري است كه بر كتاب مختصر البخاري از عبد الله بن ابي سعيد بن ابي هريرة الازدي نوشته است. اين تعليقه ها مختصر بوده و با عنوانهاي «قوله-قوله» برگزار شده است. مؤلف مقدمه مفصلي به عربي بر آن نوشته است.

آغاز: بسمله. له الحمد في الاولى والاخرة وله الحكم في البداية والنهاية والصلوة على من اوتي النبوة والحكمة ... (ش: ۶۰۵۳/۲)

۱۱. حديقه الاقليم

از: مرتضى حسين الله يار عثمانى بلگرامي (م ۱۲۰۸ق)

موضوع: تاريخ و جغرافياي عمومي / زبان: فارسي

تاريخ و جغرافياي هفت اقليم و زندگي نامه بزرگان آن به شيوه و استفاده از هفت اقليم رازي است. بخش هاي مربوط به شبه قاره داراي اطلاعات سودمندی از عصر مؤلف است. مؤلف اين كتاب را به نام آصف الدوله يحيي خان بهادر بن شجاع الدوله، در پنجاه و هفت سالگي در سال ۱۱۹۲ شروع نموده و در سال ۱۱۹۶ قمری به پايان رسانده است. او كتابش را در هفت اقليم قرار داده، و در هر اقليم، شهرهايي را كه در آن واقع هستند با شخصيت هاي علمي آن شهرها، به صورت کوتاه و مختصر توضيح داده است. او در مقدمه گوید كه ماخذ خود را در اثنای كتاب در هنگام نقل از آن مصادر ذكر نموده است. عنوان اقليم هاي كتاب چنين است:

اقليم اول منسوب به زحل،

اقليم دوم منسوب به مشتري،

اقليم سوم منسوب به مريخ،

۲- صفحهء عنوان (فقه اهل البيت لمن يتفق في البيت) از: محمد ضمير الدين اتوري، هند، حيدر آباد دکن، تاريخ: ۱۳۱۴ ق. (۶۰۵۳/۳)

ميراث

نظري بر جلد سيزدهم ميراث
مشرک ايران و هند

اقلیم چهارم منسوب به آفتاب،
 اقلیم پنجم منسوب به زهره،
 اقلیم ششم منسوب به عطارد،
 اقلیم هفتم منسوب به قمر.
 خاتمه: شامل چند فائده.

مؤلف در شروع این فوائد گوید که: پس از انتشار کتاب، این فوائد را در سال ۱۲۰۲ق، از کتابهای مختلف جمع آوری و به آخر کتاب ملحق نموده است. او مطالب جدید را نیز به ترتیب اقلیم ها، آورده است.

مؤلف در ذیل (اقلیم دوم: ص ۵۵۷) وقایع سالهای هجری را از سال اول تا غیبت امان زمان (عج) ذکر نموده و بعد از به ذکر تاریخ سلجوقیه و عادل شاهیه و قطب شاهیه و دکنیان و برخی شهرهای شبه قاره پرداخته است. مفصل ترین بخش کتاب اقلیم سوم، آن است که مؤلف در آن وقایع شبه قاره و شهرهای آن را بیان نموده است.

آغاز: بسمله. حمد بی حد مر خدای عزوجل را که لسان عالمیان در ادای شکرش شیرین بیان است...

نستعلیق. کاتب: ذکر نشده. تاریخ کتابت: ذکر نشده. هند، لکهنو. مطبعه:
 نول کشور. جنوری ۱۸۷۹م مطابق با صفر ۱۲۹۶ق. ۶۹۷ص. (ش: ۶۱۲۴)

۱۲. حمله حیدری

از: محمد رفیع باذل مشهدی دهلوی (۱۱۲۳ق)

موضوع: تاریخ اسلام، تاریخ اهل بیت (علیهم السلام) / زبان: فارسی

مؤلف بعد از خطبه ای منظوم، به مدح باری تعالی، نعت خواجه کائنات حضرت خاتم النبیین (ص)، منقبت شیر خدا و سید اوصیا علی بن ابی طالب (ع)، منقبت حضرت ائمه معصومین (ع)، صفت ختم اوصیا و قائم آل محمد مصطفی (ص)، در سبب تالیف کتاب

و تسمیه آن به حمله حیدری؛ از صفحه یازده، مطالب کتاب را آغاز نموده است. او در این منظومه وقایع صدر اسلام را تا کشته شدن خلیفه سوم عثمان، به نظم کشیده و منظومه اش ناتمام مانده و موفق به نظم وقایع ایام حاکمیت حضرت امیر(ع) نشده است.

پس از درگذشت مولف، چند شاعر در تکمیل کتاب وی، وقایع ایام خلافت امیر المومنین علیه السلام را به نظم کشیده اند، که نسخه آنها در مجلدات قبلی این کتاب، معرفی گردیده، با این نام ها:

۱. حمله حیدری، سروده ملا بمان علی کرمانی متخلص به راجی؛

۲. کتاب تکمله حمله حیدری، سروده میر پسند علی، میر حیدری بلگرانی (۱۱۸۴ق)؛

۳. ضربت حیدری تتمه حمله ۲ حیدری موسوم به غزوات حیدری و معروف به جلد دوم حمله حیدری، سروده میرزا ابوطالب بن میرزا بیگ فندرسکی اصفهانی (قرن ۱۲ ق).

در چاپ حاضر این منظومه بالغ بر ۱۶۴۰۰ بیت است. و آن را مفتی محمد عباس شوشتری، تصحیح نموده و در برخی موارد حاشیه های توضیحی نیز اضافه نموده و در آغاز آن نیز تقریظ منظومی فارسی، در حدود دویست بیت، بر آن افزوده است.

آغاز کتاب: بسمله. (شعر)

به نام خداوند بسیار بخش

خرد بخش و دین بخش و دینار بخش

همه کام دنیا و دین کردگار

از این هر سه نعمت بود آشکار

نستعلیق. به اهتمام: سید قربان حسین رضوی شکوه آبادی و به تحریک مولوی سید محمد رضا و به فرمایش سید ایثار حسین شکوه آبادی مالک مطبع اعجاز حیدری. هند، لکهنو. مطبعه: اعجاز حیدری. ۱۲۰۹ق مطابق با ۱۸۵۱م. ۳۲۹ص. (ش: ۶۱۲۶)

۱۳. دیوان خواجه میر درد دهلوی

از: خواجه درد محمدی بن خواجه محمد ناصر عندلیب دهلوی (م ۱۱۹۹ق)

موضوع: ادبیات فارسی، دیوانها / زبان: فارسی

اشعار عرفانی فارسی خواجه درد دهلوی است که در اشعارش «درد» تخلص می کند. در این دیوان، غزلیات شاعر به ترتیب حروف قوافی، مخمسات، رباعیات به ترتیب حروف قوافی، افراد و رباعیات عربی، آمده است.
آغاز: بسمله. (شعر)

زبس فیض سخن روشن کند هر جایانم را
سزد بر سر دهم جا شمع سان عضو زبانم را
چنان در من تجلی کرده حسن بی نشان او

هما عنقا شود بیشک خورد گر استخوانم را
نستعلیق. به اهتمام: حسب فرمایش سید مولوی نور الحسین خان
صاحب. هند، دهلی. مطبعه: انصاری. ۲۰ رمضان ۱۳۰۹ ق. ۱۴۸ ص. (ش):
(۶۱۲۸/۱)

۱۴. دیوان محمود برهانپوری شطاری

از: شاه محمود شطاری قادری برهانپوری بلخی
موضوع: ادبیات، منظومه ها / زبان: فارسی

کلیات اشعار سید شاه محمود شطاری برهانپوری است که در اشعارش «محمود»، تخلص می کند. اشعار وی اغلب عرفانی است و نظم این دیوان مشوش است و قصاید و غزلیات و قطعات شاعر در آن درج شده است. آغاز: بسمله. (شعر)

ترا دوستی دگر کار ناید

که از دوستی دگر بار ناید
این دیوان، غیر از «دیوان محمود» سروده حافظ محمود قادری (م ۱۲۸۶ ق)، است که قبل از این در شماره (۱۱۵۷)، معرفی شده، و او هم در اشعارش «محمود» تخلص می کند.
نستعلیق. هند، حیدر آباد دکن. مطبعه: بشیر دکن. تاریخ: ۱۳۰۹ ق.
۳۴۹ ص. (ش): ۶۱۳۷

[illegible]

۳- صفحهء آخر (کاشف الاسرار در تفسیر سوره یوسف)، از: محمد قطب الدین لکهنوی (زنده در ۱۲۸۹ ق)، هند ۱۲۸۹ ق، در پایان این صفحه قطعه شعر فارسی در تاریخ طبع کتاب از علی محمد خان متخلص به ولی در هفت بیت، دیده می شود. (ش ۶۰۳۲)

۱۵. دیوان میر قمر الدین خان (دیوان شاکر نظام الملک آصف جاه) (دیوان دوم)

از: نواب نظام الملک میر قمر الدین خان بهادر متخلص به آصف و شاکر (م ۱۱۶۱ق)

موضوع: ادبیات فارسی، منظومه‌ها / زبان: فارسی

نواب نظام الملک آصف جاه میر قمر الدین خان بهادر متخلص به آصف و شاکر مؤسس دولت آصفیه، اشعار خود را در دو دیوان، جمع آوری نموده که به دیوان اول و دیوان دوم معروف شده است. او در دیوان اول «آصف»، و در دیوان دوم «شاکر» تخلص می‌کند. این دیوان (دیوان دوم) شامل غزلیات به ترتیب حروف قوافی است.

آغاز: بسمله (شعر)

صبح دمید باده ده ناله عذر خواه را پاک ز زنگ جهل کن آئینه گناه را

نستعلیق. کاتب: حاجی محمد عبد الله جابر قریشی. تاریخ کتابت:

رجب ۱۳۵۶ق. به اهتمام: میرزا نصر الله خان فدایی اصفهانی. هند، حیدر

آباد دکن. مطبعه: دار الطبع سرکار عالی حیدر آباد دکن. تاریخ: ۱۳۵۷ق.

۵۳۰ ص. (ش: ۶۱۲۷)

۱۶. دیوان نصر قادری

از: محمد علی حبیب نصر قادری پهلواروی (م ۱۲۹۶ق)

موضوع: ادبیات فارسی، منظومه‌ها / زبان: فارسی

دیوان غزلیان و اشعار عرفانی فارسی شاعر است که در اشعارش «نصر» تخلص می‌کند.

این دیوان در چاپ حاضر، شامل بخش‌های زیر است:

۱. غزلیات، به ترتیب حروف قوافی؛

آغاز: غزلیات: بسمله. (شعر)

سپاس و منت و عظمت خدا را که پیدا کرد این ارض و سما را

زهی آن خالق پروردگاری که گوهر می کند از سنگ خارا

۲. القصيدة النعتية الالتجائية في حضرة الرسول المقبول (ص)؛

آغاز: بسمله. القصيدة النعتية الالتجائية في حضرة الرسول المقبول صلى الله عليه وآله
و صحبه و سلم. (شعر)

نیست تنها خلق در مدح و ثنایت یا رسول

می کند مدح و ثنایت خود خدایت یا رسول

۳. مثنوی در مدح رسول المقبول (ص)؛

۴. التجا به حضرت غوث اعظم قطب ربانی سید محی الدین عبد القادر جیلانی؛

۶. التجا در جناب حضرت امیر المؤمنین علی مرتضی کرم الله وجهه الشریف؛

۱۰. ابیات و اشعار متفرقات.

نستعلیق. به اهتمام: محمد تیغ بهادر مالک مطبع انوار محمدی. هند،

لکهنو. مطبعه: انوار محمدی. ۱۲۹۷ق مطابق ۱۸۸۰م. ۳۶۰ص (ش:)

(۶۱۳۳)

۱۷. شرح قصائد بدر چاچ (عثمان خانی)

از: عثمان خان بن حافظ غلام شاه خان قیس رامپوری (م ۱۲۹۰ق)

موضوع: ادبیات فارسی، شرح قصائد / زبان: فارسی

شرح فارسی مهمی است بر قصائد بدر الدین چاچی (زنده ۷۴۵ق). مؤلف نام خود را در مقدمه «محمد عثمان خان قیس ولد حافظ غلام شاه خان بن محمد شرف الدین خان قوم افغان ساکن مصطفی آباد دار الریاست رامپور» ذکر نموده است. او در اشعارش «قیس» تخلص می کند.

نسخه حاضر جلد اول این شرح (از اول تا آغاز شرح قصائد رائیه) را شامل است.

آغاز: بسمله. در شاهوار ستایش محمود و گوهر آبدار نیایش مسعود گوش و گردن
آن نگار را زیبا و خوشنما است ... اما بعد خوشه چین خرمن نادانی امید وار فضل یزدانی
کمترین سخن شناسان بی ویس محمد عثمان قیس ولد حافظ غلام شاه خان بن محمد شرف
الدین خان قوم افغان ... ساکن دار الریاست مصطفی آباد عرف رامپور.

نستعلیق. به اهتمام: محمد حسین خان صاحب. هند، رامپور. مطبع
حسنی. جلد اول: ۲۵ صفر ۱۲۸۹ق. ۵۳۴ص، جلد دوم: ۱۲۹۰ق، ۵۲۳
ص. (ش: ۶۱۱۴ و ۶۱۱۵)

۱۸. فقه اهل البيت لمن یتفقّه فی البيت

از: فاضل دکن، محمد ضمیر الدین اتوری (قرن ۱۳ق)

موضوع: فقه اهل سنت، فقه حنفی / زبان: عربی

مؤلف - که از اهل سنت است - در کتاب حاضر، روایاتی را که از اهل بیت پیامبر (ص)
در کتابهای اهل سنت ذکر شده، جمع آوری نموده و به ترتیب ابواب فقهی با فقه حنفی، تطبیق
داده است. او نتیجه می گیرد که فقه اهل بیت با فقه حنفی برابر است و نظری غیر از آن را
باطل می داند. در مقدمه عنوان می کند که به نظر اهل بیت علیهم السلام و ابو حنیفه، افضل
ناس بعد از حضرت پیامبر صلی الله علیه وآله، خلفای سه گانه به ترتیب خلافت، می باشند.
آغاز: بسمله . فله الحمد فی الاولی و الاخرة و له الحکم و الیه ترجعون الله لا اله هو
الحی القيوم... فیقول محمد ضمیر الدین...

نسخ. کاتب: محمد قدرت الله مروارید رقم دهلوی. ۱۳۱۴ق. هند، حیدر

آباد دکن. مطبع النور. ۱۳۱۴ق. ۳۶۳ ص (ش: ۶۰۵۳/۳)

۱۹. قنديل حرم = مدح حضرت پیامبر (ص)

از: محمد کلب علی خان بهادر مصطفی آبادی رامپوری (قرن ۱۳ق)

٤- صفحهء عنوانِ مجموعهء (المؤتلف و المختلف في اسماء نقلة الحديث و كتاب مشتبه النسبة)، هند، ١٣٢٧ ق. (ش ٦٠٣٣)

موضوع: ادبیات فارسی، مدح حضرت پیامبر (صلی الله وعلیه وآله) / زبان: فارسی
مؤلف از طرف انگلیسی ها حاکم بلده مصطفی آباد رامپور بوده و در سال ۱۲۸۹ق، به حج بیت الله رفت. او در مسیر حج، این رساله را، در مدح حضرت رسول ص نگاشت و نسخه هایی از آن را به شیخ حرم و محافظ مدینه سید محمد خالد پاش و روزنامهچی خزینه جلیله نبوی (کتابدار روضه نبوی)، ارسال داشت.
در چاپ حاضر این رساله با تصحیح و تحشیه و تقریظ منشی امیر احمد متخلص به امیر، منتشر شده است.

آغاز: بسمله. زهی آفریدگار بیچگون، داور دادار رهنمون، طرازنده چرخ ترسی، فرازنده عرش و کرسی...

نستعلیق. به اهتمام: محمد حسین. همراه با عرضیه شیخ حرم و محافظ مدینه منوره سید محمد خالد پاشا به ترکی و رسید ثبت آن، باز به ترکی و ترجمه فارسی هر دو؛ هند، مصطفی آباد. مطبعه: مطبع حسین، تاریخ: ۱۲۹۰ ق. ۲۴ ص. (ش: ۶۱۰۹)

۲۰. کاشف الاسرار (تفسیر سوره یوسف)

از: محمد قطب الدین بن غلام یحیی لکهنوی حنفی قادری (زنده در ۱۲۸۹ ق)

موضوع: تفسیر قرآن کریم، تفسیر سوره یوسف / زبان: فارسی

مؤلف در مقدمه گوید نذر نموده که اگر حاجت مهمی داشته روا گردد، سوره یوسف علیه السلام را تفسیر نماید. لذا بعد از برآورده شدن حاجتش به نگاشتن کتاب حاضر اقدام نموده است. او می گوید که در این اثر از تفسیر **درة البیضاء** امام محمد غزالی که در تفسیر سوره یوسف علیه السلام نگاشته بهره برده است. مؤلف این تفسیر را به صورت مزجی برگزار نموده و در توضیح آیات داستانی از عارفان و اشعاری به فارسی، ذکر نموده است.

آغاز: بسمله. الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین و الصلوٰة و السلام علی محمد

و آله و اصحابه اجمعین می گوید فقیر محمد المدعو به قطب الدین حسن بن مولوی غلام یحیی لکهنوی موطناً حنفی مسلکاً قادری طریقه که به این همه بی قدری...
 نستعلیق. هند، مطبعه: مطبع خاص آصفی بینی پرشاد. تاریخ: ۱۲۸۹ق.
 ۲۰۸ ص). (ش: ۶۰۳۲)

۲۱. الکفایة فی علم الروایة

از: ابوبکر احمد بن علی بن ثابت خطیب بغدادی (م ۴۶۳ق)
 موضوع: علوم حدیث، درایه / زبان: عربی
 کتاب معروفی است در درایه و علوم حدیث و بیان چگونگی قبول روایات و اصطلاحات وارده در این علم.
 آغاز: بسمله. خبرنا اشیخ ابوعبدالله محمد بن علی بن ابی العلاء المصیصی بدمشق نا ابوبکر احمد بن علی بن ثابت الخطیب البغدادی ... الحمد لله الذی هدانا لاینه القویم و ارشدنا الی صراطه المستقیم...

سربی، هند، حیدرآباد دکن. مطبعه: دائرة المعارف العثمانیه. تاریخ: چاپ دوم: ۱۳۹۰ق مطابق با ۱۹۷۰م. تعداد صفحات: ۱۳+۵۹۸+۲. (ش: ۶۰۴۸)

۲۲. الکوکب الدری علی جامع الامام ابی عیسی الترمذی

از: رشید احمد ایوبی انصاری گنگوهی (قرن ۱۴ق)
 جامع: محمد یحیی بن محمد اسماعیل کاندهلوی (قرن ۱۴ق)
 موضوع: حدیث عامه / زبان: عربی
 حاشیه های مفصلی است بر سنن ترمذی. این حواشی را مولوی محمد یحیی بن محمد اسماعیل کاندهلوی، از درس مولوی رشید احمد ایوبی انصاری گنگوهی، تقریر و در این کتاب جمع آوری نموده است. فرزند محمد یحیی کاندهلوی، بر این کتاب دیباچه کوتاهی

در پنج صفحه به عربی نوشته و در آن عنوان نموده که این کتاب را الکوکب الدرّی علی جامع الترمذی، نامگذاری نموده است. نسخه حاضر شامل هر دو جلد کتاب است. آغاز: بسمله. اللهم لك الحمد و اليك المشتكى و انت المستعان و عليك التكلان و لاحول و لا قوة الا بالله... (ش: ۶۰۳۵)

۲۳. الکھف و الرقيم فی شرح بسم الله الرحمن الرحيم

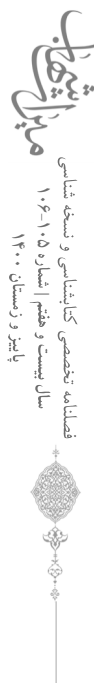
از: عبدالکريم بن سبط عبدالقادر جیلانی حنبلی
موضوع: تفسیر / زبان: عربی
هند؛ حیدر آباد دکن. مطبعه: دائرة المعارف نظامیه. تاریخ: چاپ دوم:
رجب ۱۳۳۶ق، ۳۴ص. (ش: ۶۰۵۹)

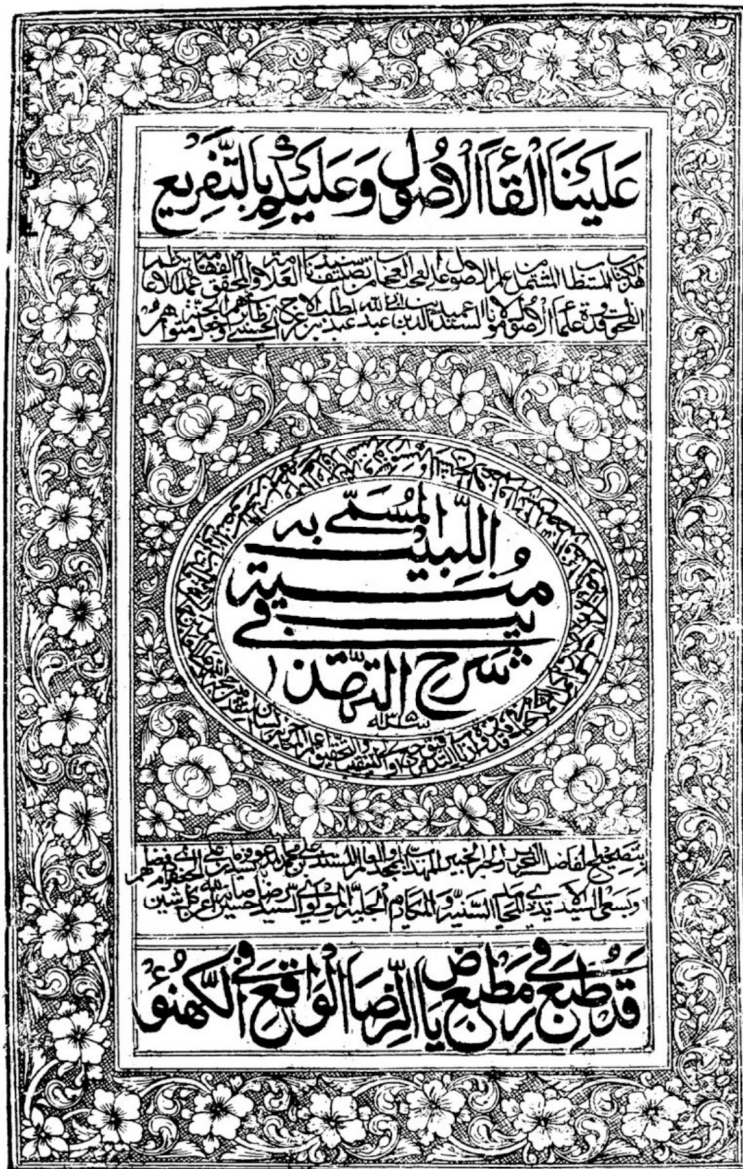
۲۴. کشف المبهم ممّا فی المسلم

از: محمد بشیر الدین بن محمد کریم الدین قنوجی (م ح ۱۲۶۴ق)
موضوع: اصول فقه / زبان: عربی
شرح مزجی معروفی است بر کتاب مُسَلَّم الثبوت تألیف محب الله بن عبد الشکور بهاری (م ۱۱۱۹ق). شرح معروف دیگر مُسَلَّم الثبوت نگاشته بحر العلوم عبد العلی محمد بن نظام الدین محمد انصاری لکهنوی است که آن نیز معروف است.
آغاز: بسمله. نحمدک یا من خلق الانسان و جعله سمیعاً بصیراً فآتاه الحکمة و من اوتی الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً... (ش: ۶۰۳۶)

۲۵. کلیات نادم قیصاری

از: محمد یحیی خان بن ملا سعید احمد بیک نادم قیصاری میمنه ای (م ۱۳۲۷ش)
موضوع: ادبیات فارسی، کلیات اشعار / زبان: فارسی
کلیات اشعار شاعر است که در اشعارش «نادم» تخلص می کند. نادم اهل میمنه

۵- صفحهء عنوان (منية اللیب فی شرح تهذیب الاصول علامه حلی)، از: عمید الدین حسینی
(قرن ۸ق)، هند، لکهنو، ۱۳۱۵ق. (شماره: ۶۰۶۴)

افغانستان و در قریه چهار شنبه قیصار ساکن بوده و در روز جمعه ۱۷ برج ثور سال ۱۳۲۷ش در ۷۹ سالگی، دار فانی را وداع گفته است. نسخه حاضر چاپ دوم دیوان وی بوده که به کوشش بهروز خالقی، در سال ۱۳۸۸ش، منتشر گردیده است. چاپ اول این دیوان در سال ۱۳۳۰ش، در کابل صورت گرفته است. در آغاز این دیوان یادداشتهایی از فرزند مؤلف و ناشر و دیگران در احوال شاعر و مقام ادبی او در پنجاه و دو صفحه آمده و بعد از آن، غزلیات، به ترتیب حروف قوافی، رباعیات، مخمسات، مثنی، قصاید، مثنویات، ترکیب بند و ترجیع بند و مستزادها، آمده است. (ش: ۶۰۵۲)

۲۶. مجربات شیخ احمد دیربی (= فتح الملك المجید لنفع العیید) (۱۷۶ص)

از: شیخ احمد دیربی شافعی

موضوع: ادعیه، خواص سوره‌ها / زبان: عربی

رساله مفصلی است در خواص سور و اسمای حسناى الهی. مؤلف آن را در سی و شش باب و يك خاتمه، تنظیم نموده است.

آغاز: بسملة. الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على افضل الخلق محمد سيد المرسلين ... اما بعد فيقول العبد الفقير... (ش: ۶۰۶۱/۱)

۲۷. مجربات شیخ السنوسی (۱۲۶ص)

از: ابو عبد الله محمد بن يوسف سنوسی حسینی

موضوع: ادعیه / زبان: عربی

رساله مختصری است شامل دعاها و اعمالی که مؤلف آنها را تجربه نموده و برای روای حاجات موثر هستند.

آغاز: بسملة. قال الشيخ الامام العالم العلامة الولی الصالح ابو عبد الله محمد بن يوسف سنوسی حسینی ... الحمد لله ذی الجود و الكرم المفیض على عباده سوايغ النعم. (ش: ۶۰۶۱/۲)

۲۸. مرآة الزمان فی تاریخ الاعیان (جلد ۸)

از: شمس الدین یوسف بن قزاوغلی بن عبد الله سبط ابن جوزی (م ۶۵۴ق)

موضوع: تاریخ اعلام / زبان: عربی

کتاب معروفی در تاریخ مشاهیر جهان است. مؤلف این اثر را به ترتیب سالها تنظیم نموده، و در هر سال وقایع آن سال را به ترتیب تاریخ وقوع، گزارش داده و شخصیت های در گذشته در آن سال را ذکر و شرح حال آنها را به تفصیل گزارش داده است.

• نسخه ش (۶۱۳۴): نسخه حاضر قسم اول از جلد هشتم کتاب بوده، از وقایع و متوفیات سال ۴۹۵ ق شروع و به وقایع ۵۸۹ ق، ختم می شود. در صفحه ۵ آن درگذشت ابو الحسین اردشیر بن منصور عبادی مروزی معروف به امیر قطب الدین، را در سال ۴۹۶ ق، گزارش و شرح حالش را ذکر نموده، و متذکر شده که در سال ۴۸۶ ق وارد بغداد شد و در نظامیه خطابه می کرد و ابوحامد غزالی در مجلس او حاضر می شد.

آغاز: السّنة الخامسة والتسعون و اربعمائة (۴۹۵)، و فیها اخبار الشّام. و اما اخبار الشّام فنزول ابن صنجیل علی طرابلس.

سربی. به اهتمام: مجلس دائرة المعارف عثمانی در حیدرآباد دکن. هند، حیدر آباد دکن. مطبعة: مجلس دائرة المعارف العثمانیه. تاریخ: ۱۳۷۰ ق مطابق با ۱۹۵۱ م. ۴۳۶ ص.

• نسخه ش (۶۱۳۵): نسخه حاضر قسم دوم از جلد هشتم کتاب بوده، از وقایع و متوفیات سال ۵۹۰ ق شروع و به وقایع ۶۵۴ ق (سال درگذشت مؤلف)، ختم می شود. شماره صفحه های این مجلد، ادامه مجلد قبلی است و از ص ۴۳۷ شروع و به ص ۷۹۵ ختم می شود و در پایان آن، نمایه الفبایی اعلام هر دو مجلد، در ۱۱۲ صفحه آمده است.

در ص ۵۴۲ آن، در وقایع سنه ۶۰۶ ق درگذشت فخر رازی را گزارش داده و گفته که یکی از شاگردان وی شیخ عبد الحمید خسروشاهی ابن عیسی بن عمویه (م ۶۵۳ ق) بوده و مؤلف او را ملاقات نموده است.

در آخر این مجلد، تاریخ نسخه ای که این چاپ از روی آن صورت گرفته، ۱۲ صفر ۷۹۴ ق به خط احمد بن صلغای سیفی، ذکر شده و نام مصحح و محقق یاد نشده است.

آغاز: بسمله. السنة التسعون و خمسمائة (۵۹۰)، وفيها زادت دجلة ووصل الماء الى سور
البغداد العتيق الغربى الذى بناه المنصور...

سربى، هند، حيدر آباد دكن، مطبعة: مجلس دائرة المعارف عثمانيه،
تاريخ: ۱۳۷۰ ق مطابق با ۱۹۵۲ م، ص ۴۳۷ الى ۷۹۵+۱۱۲، و قسم دوم از
مجلد هشتم كتاب را شامل است. (ش: ۶۱۳۴ و ۶۱۳۵)

۲۹. مرسوم الخط (رسم الخط المصحف)

از: محمد بن قاسم بن محمد بن بشار انبارى بغدادى (م ۳۲۸ ق)

موضوع: علوم قرآن، رسم الخط قرآن كريم / زبان: عربى

كتاب مهمى در رسم الخط قرآن كريم است. در اين رساله مؤلف به ترتيب سوره هاى
قرآن كريم، الفاظى را كه در سوره ها (رسم خط آنها با رسم الخط رايج عربى اختلاف داشته
يا چند وجهى بوده) به ترتيب سوره ها ذكر، و نحوه رسم آنها در مصاحف قرآن، بيان نموده
است. در چاپ حاضر اين رساله را امتياز على عرشى تحقيق و تصحيح نموده و مقدمه اى به
عربى در شش صفحه، با امضاي: شهر رامپور، مكتبة رضا، ۲۰-۳-۱۹۷۷ م، نوشته است.
آغاز: بسمله. و صلى الله على سيدنا محمد و آله. كتبوا البسملة بغير الف. سورة فاتحة
الكتاب كتبوا ملك يوم الدين بغير الف، الصراط بالصاد فى جميع القرآن معرّفًا او منكرًا...

سربى. به تصحيح و تعليق امتياز على عرشى؛ هند، رامپور، مطبعة:
هندوستان پرنٹنگ وركس للمعهد الهندى للدراسات الاسلاميه دهلى
الجديده. تاريخ: ۱۹۷۷ م. ۶۶ ص. (ش: ۶۰۶۹)

۳۰. مشتبه التّسبة

از: عبدالغنى بن سعيد بن على بن سعيد ازدي مصرى (م ۴۰۹ ق)

موضوع: رجال عامه / زبان: عربى

رساله كوتاهى است در تصحيح و تحريف هاى در نسبت هاى رجال و روايان به قبيله

یا شهر یا حرفه آنها صورت گرفته است... و الفت کتاباً فی المنسوب منهم الى قبيلة او بلدة او صنیعة یشبهه انتسابه فی الخط و یفترق فی اللفظ و المعنی علی من لیس له بذلك علم. مؤلف اسامی نسبتها را به ترتیب حروف معجم ذکر و توضیح داده است.

آغاز: بسمله. اخبرنا ابو زکریا عبدالرحیم بن احمد البخاری رحمهم الله قراءة علیه و انا اسمع فاقربه قال قال ابو محمد عبدالغنی بن سعید رضی الله عنه الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات و صلی الله علی سیدنا محمد رسولہ و علی ابرار عترتہ و سلم تسليماً اما بعد فانی صنفت کتابی فی مؤتلف اسماء المحدثین و مختلفها... باب البلی و الایلی فاما من یقال له الایلی بالباء المعجمة بواحدة من اهل الایلة فشیبان بن فروخ الایلی. (ش: ۶۰۳۳/۲)

۳۱. مقالات علمی و سیاسی

از: فرصت الدوله سید محمد نصیر فرصت شیرازی (م ۱۳۳۹ق)

موضوع: ادبیات فارسی، علوم سیاسی / زبان: فارسی

فرصت از عالمان و روشنفکران، قبل از انقلاب مشروطیت است. او در این کتاب فرهنگ و علوم رایج بین ایرانیان با نقد هایی بر آنها و همچنین علوم و فنون جدید را همراه با اندیشه های اصلاحی خود را در موضوعات مختلف، به داستان، در قالب سوالهای از جانب خودش و جوابهایی از يك شیخ و پیر، بیان نموده است. سوالات به صورت کوتاه و جوابها نیز اغلب مختصر است. عنوان موضوعات طرح شده در این کتاب، عبارتند از:

۱. مقدمه؛

۲. غلیان نکشیدن قبل از میهمان؛

۳. درویش های بوقی؛

۴. ذم چرس و بنگ؛

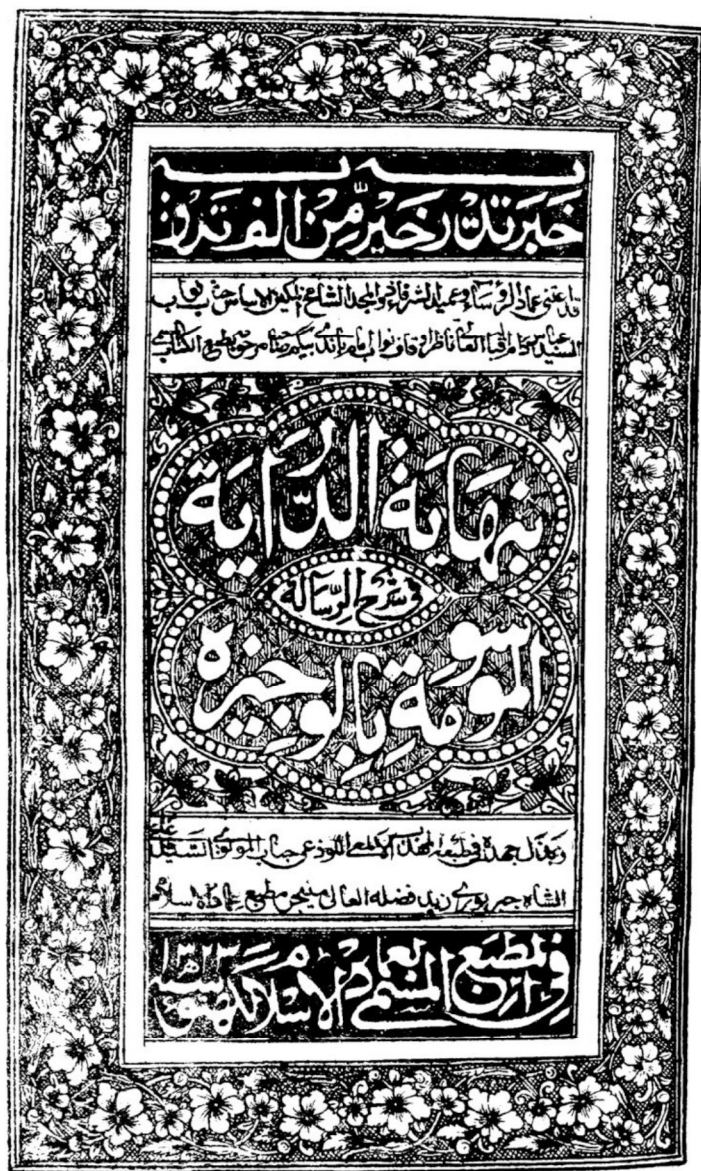
۵. شرح حال شیخ؛

۶. مقالات شیخ با طیب؛

۷. ارکان بسیطه؛
۸. حرارت و برودت؛
۹. خاصیت اشیاء؛
۱۰. خواص قهوه و تنباکو؛
۱۱. فضیلت نماز ظهر و شناختن زوال؛
۱۲. اقسام عناصر و فلزات و شبه فلزات؛
۱۳. خصائص طبیب و حافظ الصحه خواستن شهر؛
۱۴. عرصه تنگ کردن دکان دارها بر عابریں و مترددین؛
۱۵. دعای نماز شب؛
۱۶. آداب ضیافت؛
۱۷. القاب اشخاص بیکار ناشایست؛
۱۸. قصاب، آداب قصابی، پوست خریدن؛
۱۹. تقسیم کل علوم و تقسیم علوم جدیده؛
۲۰. اعتقاد به حرکت زمین و حرکت سیارات؛
۲۱. حرکات مختلفه ارض؛
۲۲. دعای بعد از طعام؛
۲۳. میکروب مفسده و مضره؛
۲۴. گلبول خون؛
۲۵. سفلیس (کوفت)؛
۲۶. کثافت حمام، آب سقاخانه ها؛
۲۷. خلاف وعده و وفای به عهد؛

۶- صفحهء عنوان (نهایة الدرایة فی شرح الوجیزة)، از: سید حسن صدر (م ۱۳۵۴ق)، هند،
لکهنو، ۱۳۱۲ق. (شماره: ۶۰۶۵)

۲۸. علم نجوم، آبله کوبیدن کودکان؛
۲۹. معاد جسمانی و روحانی؛
۳۰. مذمت دروغ گویی، توریه؛
۳۱. تعریف میهمان؛
۳۲. مذمت مزاج و شوخی تند؛
۳۳. جغرافیا و تقسیم ارض، دریاها؛
۳۴. سلطنت ها؛
۳۵. مذاهب و عدد آنها؛
۳۶. نصیحت به کفشگر و زرگر و خیاط و سایر کسبه؛
۳۷. دست بوسیدن؛
۳۸. سرمشق و تعلیم خط، آداب الخط؛
۳۹. خطوط و تعلیمات و مخترع آنها؛
۴۰. خط سیاق و انتقاد از آن؛
۴۱. بهداشت اغذیه و اشربه و حبوبات و گوشت و نان و آب؛
۴۲. روش ساده و عمومی برای تصفیه آب؛
۴۳. ابتدای علم طب و بروز کیمیا گری؛
۴۴. بی تربیتی اطفال؛
۴۵. اصالت ایران؛
۴۶. قباحات اینکه کلام الله مجید را به دست اطفال دهند، وضع درس دادن به اطفال؛
۴۷. تشکر از ذات اقدس همایون شهریار و صدارت عظمی؛
۴۸. تلگراف قدیم؛

۴۹. علم گیاه شناسی؛
۵۰. تنفس انسان در شبانه روز؛
۵۱. مناظره شخصی مستفرنگ با شیخ و جواب آنها؛
۵۲. سرّ غسل و وضو؛
۵۳. وافور و افوریها؛
۵۴. دود نکردن چراغ؛
۵۵. عقائد پارسی ها؛
۵۶. ارباب انواع؛
۵۷. احکام زردشت؛
۵۸. عقائد هنود؛
۵۹. علت آفتاب پرستی و بت پرستی؛
۶۰. سعادت و نحوست کواکب؛
۶۱. حرمت قربانی جهت بت؛
۶۲. دیو و پری و دختر شاه پریان؛
۶۳. علّت رهبانیت؛
۶۴. تکلیف قاضی در حکم کردن و اقسام قضاة در حدیث؛
۶۵. نصایح سودمند و سخنانی در لهو و لغو و مردمی و درستی و مصاحبت و محبت و ایمان؛
۶۶. ضحاک ماردوش؛
۶۷. فرق میان: بخیل و لثیم و شحیح، جواد و سخی و جود و کرم، بذر و بزر، برهان و دلیل، حمد و شکر، خضوع و خشوع؛ دهر و زبان؛ سماء و فلک؛

۶۸. فرق میان لغز و معما و چند معما و لغز؛
۶۹. تمدن و سیاست و تنظیف شهرها و نحو ذلك؛
۷۰. عقاید یهود و عقاید نصاری؛
۷۱. سنت و جماعت، معتزلی و اشعری، عقاید شیعه، زیدیه، اسماعیلیه، علی الهی، مسیلمیه، اثنا عشریه؛
۷۲. حکمای الهی، اشراقیین، مشائیین، صوفیه؛
۷۳. افسانه خوانی و قصه گوئی؛
۷۴. سرّ عشق شهوانی؛
۷۵. کدام از لباسها و غذاها و گلها بهترند؛
۷۶. قدح کبر و عجب و کبر ممدوح؛
۷۷. قیامت صغری؛
۷۸. تعقیب نماز صبح؛
۷۹. انعکاس و انکسار شعاع، الوان؛
۸۰. مذمت بخل؛
۸۱. انقباض و انبساط فلزات، وضع کوبیدن الواح فلزی بر پشت بامها و نحوها؛
۸۲. تند و کند ساعت؛
۸۳. لحام طلا و نقره؛
۸۴. روغن جهت چرب کردن آلات و چرخ های ساعت، آب دادن فلزات، صلب کردن چوب؛
۸۵. ابر و باران و برف و تگرگ و برق و رعد از کائنات جو، اقسام ابرها؛
۸۶. قوه الکتریسته و اقسام آن؛
۸۷. ترقی کون؛
۸۸. سنایش پادشاه اسلام؛

۸۹. تکلیف سلاطین در امور کشور و لشکر و انتظام مملکت که قابل توجه است؛

۹۰. امناء و رجال دولت به مثابه قوای بدن انسانی اند؛

۹۱. فضیلت دین اسلام بر سایر ادیان و ملل؛

۹۲. علانم عالم ربانی؛

۹۳. نگاه داری گوشت از عفونت؛

۹۴. خلع سلاح؛

۹۵. منع مسکرات و مذمت مسکرات، اختلال نظام عالم از مسکرات، نقصان عده نفوس به واسطه شرب مسکرات، اتلاف نفوس به واسطه مسکرات؛

۹۶. مقدار سرعت اسب و استر و شتر و تازی؛

۹۷. مفصّض (نحوه به دست آوردن فضه همان نقره خالص)؛

۹۸. اختتام رساله به نام ملك منصور شعاع السلطنه.

در چاپ حاضر، مقدمه ای از ابراهیم شریف متخلص به سالک، به فارسی، در دو صفحه، آمده، که آن را در اول ذیحجه سال ۱۳۲۰ق نوشته، و در آن عنوان نموده که مؤلف این کتاب فرصت شیرازی است، که آن را برای جمیع طبقات از خواص و عوام خصوصاً ولات و حکام و ارباب ریاست و اصحاب سیاست، از زبان شیخی مذکور داشته و خویشان را راوی او پنداشته است.

آغاز: مقالات علمی و سیاسی. بسمله. روزی بر سبیل اتفاق یکی از دوستان عزیز فقیر را دیدن نمود در اثناء صحبت فرمود در فلان تکیه که خارج از شهر است شخصی وارد شده معلوم نیست از کجا آمده و به کجا می رود...

نستعلیق. کاتب: میرزا مسیح الله حسینی دهلوی بن سید حفیظ الله بخارایی. تاریخ کتابت: شعبان ۱۳۲۲ق. به اهتمام: حسب فرموده آقا محمد حسین تاجر شیرازی معروف به دهدشتی. هند، بمبئی. مطبعه: گلزار حسنی. تاریخ: شعبان ۱۳۲۲ق. ۳۳۵ص. (ش: ۶۱۳۸)

۳۲. المنهل الزوی فی الطب النبوی (صلی الله علیه وآله)

از: محمد بن احمد بن علی بن طولون دمشقی صالحی حنفی (م ۹۵۳ق)

موضوع: احادیث پزشکی / زبان: عربی

کتاب مهمی است که مؤلف در آن روایت نبوی را در موضوع پزشکی و بهداشت، جمع آوری نموده است. مطالب کتاب را مؤلف بر اساس کتاب الموجز فی الطب، تنظیم نموده و در هر بخش روایت های مربوط به آن موضوع را، با ذکر سند و مصدر ذکر، و در برخی موارد توضیحاتی از کتابهای طبی پیرامون روایات داده است.

در چاپ حاضر این کتاب را خادم العلماء حافظ عزیز بیک مدیر لجنه انوار معارف حیدر آباد هند، تصحیح و تحقیق نموده است.

آغاز: بسمله. الحمد لله الذی أعطی کل نفس هداها و علمها منافعها و مضارها و ابتلاها و عافاها...

سربی. هند، حیدر آباد دکن. مطبعه: عزیزیه. تاریخ: چاپ اول: ۱۴۰۷ق

مطابق با ۱۹۸۷م. ۴۰۵ص. (ش: ۶۰۵۰)

۳۳. منیه اللیب فی شرح التهذیب (شرح تهذیب الاصول علامه حلی)

از: عمید الدین ابو عبدالله بن عبد المطلب بن اعرج حسینی (قرن ۸ق)

موضوع: اصول فقه / زبان: عربی

شرح معروفی است بر کتاب تهذیب الاصول علامه حلی. این شرح با عنوانهای «قال- اقول» برگزار شده است.

آغاز: بسمله. الحمد لله اللهم انی احمدک حمد لا یقدر حصره و لا یحصر قدره و لاینسی ذکره.

نسخ، به اهتمام: به سعی مولوی سید رضا حسین. به تصحیح علی بن

محمد معروف به فرمان علی جعفری؛ مطبعه: ریاض الرضا. تاریخ: ۱۳۱۵ق.

۳۸۸ص. (ش: ۶۰۶۴)

۳۴. المؤلف و المختلف فى اسماء نقلة الحديث

از: عبدالغنى بن سعيد بن على بن سعيد ازدى مصرى (م ۴۰۹ق)

موضوع: رجال عامه / زبان: عربى

کتاب معروفى است در بیان اسامى روایان حدیث و بیان ضبط آنها و روشن نمودن مشترکات و بیان خصوصیات روایان مشترك از همدیگر. ازدى کتابش را به ترتیب حروف اسماء رجال تنظیم نموده است.

آغاز: بسمله. يقول الفقير الى الله تعالى سليمان بن محمد بن الزبير بن احمد الشاوري ثم الجيشي اخبرني الفقيه... قال انا ابو محمد عبد الغنى بن سعيد بن على بن سعيد بن بشير بن مروان الازدى الحافظ سنة ست و اربع مائة فى داره بمصر قال ابو عمران موسى بن عسى الجنيفى قال سمعت ابا اسحاق ابراهيم بن عبد الله البجيرمي يقول اولى الاشياء بالضبط اسماء الناس لانه لا يدخله القياس ولا قبله سىء ولا بعده شىء يدل عليه. باب الالف اسيد و اسيد و اسيد فاما اسيد بفتح الالف و كسر السين اسيد بن رافع روى عنه بكير بن الاشج. (ش: ۶۰۳۳/۱)

۳۵. نظم الدرر فى تناسب الآيات و السور (دوره ۱۲ جلدی)

از: برهان الدين ابو الحسن ابراهيم بن عمر بقاعى (م ۸۸۵ق)

موضوع: علوم قرآن / زبان: عربى

کتاب مفصلی است در تفسیر قرآن کریم و بیان تناسب بین آیه ها و سوره های آن، به ترتیب سور قرآنی. دانشمند گرانمایه استاد مهدی رجایی، در مقاله ای که در معرفی این تفسیر، نوشته و در سایت راسخون منتشر شده، شیوه مؤلف را چنین توصیه داده است:

«بقاعی همان گونه که از نام تفسیرش پیداست ذکر مناسبات بین آیات و سوره ها را هدف اصلی خود در تفسیرش، قرار داده است. وی در مقدمه کتاب، ذکر مناسبات ترتیب آیات و سوره ها در تفسیرش را، حاصل تدبّر طولانی و تفکر فراوان در آیات می داند و کار خود را

امثال امر خداوند در آیه «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ» (سوره ص، آیه ۳۹)، ذکر می‌کند.

بقاعی در باره تأیید و نصرت الهی در نوشتن تفسیر و تمجید از آن، رؤیای صادقه‌ای از خود نقل می‌کند و می‌گوید: شاید آسانی در نوشتن این تفسیر به برکت بشارت بخشی از آثار پیامبری بود که در کودکی، در حدود سن ده سالگی در روستای خودمان که از توابع بقاع بود، در خواب مشاهده کردم و جبرئیل را به همراه پیامبر صلی الله وعلیه وآله به صورت دو نوجوان که هنوز مو در صورت آن‌ها نرویده بود، در نیکوترین صورت در حالی که سوار دو اسب سبز رنگ و در نهایت زیبایی بودند و به سمت مشرق حرکت می‌کردند، مشاهده کردم و خدا به برکت مشاهده آن‌ها مرا در نوشتن تفسیر کتابش با روحی از جانب خودش تأیید کرد، همان گونه که هر کس آن‌را مطالعه کند و در آن تدبّر کند این تأیید الهی را مشاهده می‌کند.

او پی بردن به مناسبات آیات را حاصل تلاش زیاد خود می‌داند و می‌گوید: یکی از فضلاء غیر عرب بر کار من خرده می‌گرفت؛ من در مورد مناسبت یکی از آیات از او سؤال کردم، اما او مسئله را مشکل دانست. من وجه مناسبت را برای او بیان کردم و از او سؤال کردم که آیا وجه مناسبت برای او واضح شده یا نه؟ او در پاسخ گفت: آقا جان! این سخن تو به ذهن هر کسی می‌آید و جواب پیش پا افتاده‌ای است؛ اما ای کسی که کتاب من را نگاه می‌کنی! گمان نکن مناسباتی که در این کتاب آورده‌ام قبل از برداشتن نقاب از چهره آن و رفع حجاب‌ها، به همین وضوح بوده است، بلکه چه بسا آیاتی که ماه‌ها در آن درنگ کردم که از جمله آن‌ها آیات: «وَ إِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»؛ «وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ» و «يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ»، را می‌توان نام برد. هر کس می‌خواهد این مطلب را تصدیق کند باید در قسمتی از آیات تأمل کند و قبل از این که آن‌چه من گفته‌ام را ببیند سعی کند رابطه آیات را پیدا کند، سپس مطالب من را نگاه کند. در صورت انجام این کار برای او مقدار رنجی که من در نوشتن این کتاب برده‌ام و کمکی که از ناحیه خدا به من شده، برایش مشخص می‌شود، چه قبل از مطالعه، این وجه مناسبت برایش آشکار شود

و چه نشود. و همچنین وقتی آنچه نویسندگان دیگر در مورد مناسبات بعضی آیات گفته اند را ببیند ارزش زحمات من برایش مشخص می شود.»

این تفسیر در چاپ حاضر، با تصحیح و تعلیق شیخ محمد عبدالحمید شیخ جامعه نظامیه حیدر آباد و با تنقیح سید محمد حبیب الله الرشید القادری؛ در دوازده جلد، از سوی مجلس دایرة المعارف عثمانیه، در حیدر آباد دکن، منتشر شده است. (ش: ۶۰۰۱ تا ۶۰۱۱)

۳۶. نهاية الدراية في شرح الرسالة الموسومة بالجيزة

از: سید حسن بن هادی صدر کاظمینی (م ۱۳۵۴ق)

موضوع: حدیث، درایه شیعه / زبان: عربی

شرح مفصلی است بر رساله وجیزه فی الدراية تألیف شیخ بهایی، شامل مقدمه و شش فصل و خاتمه، به شرح زیر:

المقدمة: تعریف علم الدراية؛

الفصل الاول: فی بعض التقسيمات التي مدارها على المتن والسند؛

الفصل الثاني: حجة الاخبار؛

الفصل الثالث: فی بعض الالقاب و الاصطلاحات للخبر؛

الفصل الرابع: الجرح والتعديل؛

الفصل الخامس: انحاء تحمّل الحديث؛

الفصل السادس: آداب كتابة الحديث و ضبطه و نقله.

تألیف این شرح در شب شنبه ۲۳ شوال ۱۳۱۴ به پایان رسیده است.

آغاز: بسملة. الحمد لله فی البداية و النهاية على نعمائه المتواترة و آلائه المستفیضه المتکاثره...

نسخ. به اهتمام: سید علی شاه جبرپوری؛ به عنایت جناب نواب سید عباس ناظر اوقاف نوام امام باندی بیگم صاحب. هند لکهنو. مطبعه: عماد الاسلام. تاریخ: ۱۳۱۲ق. ۲۶۲ص. (ش: ۶۰۶۵)

۳۷. نهی در عبادات

از: سید محمد مهدی بن جعفر حسینی موسوی طباطبایی آل حکیم (قرن ۱۴ ق)

موضوع: اصول فقه / زبان: عربی

رساله مهمی است در مساله نهی در عبادات، که آیا نهی در عبادات موجب بطلان عبادت می شود یا نه؟ مؤلف تالیف این رساله را در غره ربیع المولود در زیر قبه سید الشهداء (علیه السلام) در دهه اول ربیع الاول ۱۳۰۲ ق، به پایان رسانده نموده است. در چاپ حاضر کاتب آن را از روی نسخه اصل مؤلف تحریر نموده است.

آغاز: بسمله و به نستعین. القول فی اقتضاء النهی للفساد فیما اذا تعلق بشئ و تحقیق البحث فی طی هدايات (هدایة الاولی) فی تقدیم امور لعلها ینفع فی المطلوب...

نسخ. کاتب: سید مؤمن حسین صفی النقوی از روی نسخه ای که به خط سید محمد مهدی حسینی موسوی طباطبایی مشهور به آل حکیم، بوده؛ ۱۳۰۷ ق. هند، اکبر آباد. مطبعه: اعجاز محمدی. ۱۳۰۷ ق. ۲۶ ص. (ش: ۶۰۶۸/۲)

۳۸. وصیت نامه نظام الملک آصف جاه به فرزندش (۱۲ ص)

از: نواب نظام الملک میر قمر الدین خان بهادر متخلص به آصف و شاکر (م ۱۱۶۱ ق)

موضوع: ادبیات فارسی، اخلاق عملی، آداب سلطنت / زبان: فارسی

وصیت نامه ای که، نواب نظام الملک آصف جاه میر قمر الدین خان بهادر متخلص به آصف و شاکر مؤسس دولت آصفیه (م ۱۱۶۱ ق)، در هنگام مرگش در سال ۱۱۶۱ ق، به فرزندش نواب نظام الدوله امیر احمد خان بهادر معروف به ناصر جنگ شهید، نوشته و در دوازده بند آداب سلطنت را به شیوه کوتاه و مختصر برای او بیان نموده است.

آغاز: وصیت نامه: بسمله. این چند کلمه را نواب مغفرت مآب قریب رحمت به نواب نظام الدوله امیر احمد خان بهادر ...

نستعلیق. کاتب: حاجی محمد عبد الله جابر قریشی. تاریخ کتابت: رجب ۱۳۵۶ ق. به اهتمام: میرزا نصر الله خان فدایی اصفهانی. هند، حیدر آباد دکن. مطبعه: دار الطبع سرکار عالی حیدر آباد دکن. تاریخ: ۱۳۵۷ ق. ۱۲ ص. (ش: ۶۱۲۸/۳)

